

Adéu a l'estigma de la Decadència

L'estigma havia frenat, fins fa pocs anys, l'estudi i la divulgació —és a dir, el coneixement— de tres segles de literatura catalana plens de vitalitat, els de l'edat moderna. La filologia catalana s'ha adonat que el terme *Decadència*, aplicat al període que va del 1500 al 1832, s'havia utilitzat injustament. Finalment, els estudiosos han vist la necessitat d'escombrar l'etiqueta per desencertada, a més de confusa.

Ho proclamen els autors del llibre col·lectiu *Llengua i literatura. Barcelona 1700*, coeditat entre l'Editorial Barcino i l'Institut de Cultura de l'Ajuntament de Barcelona.

El filòleg Joan Santanach i Suñol hi constata —com diu al títol del seu article— “La decadència de la Decadència”, a través d'unes “consideracions sobre un concepte historiogràfic prescindible”, a més de criticar-hi els efectes negatius que el terme ha tingut en els estudis literaris catalans.

I un altre filòleg, Francesc Feliu, hi desmunta la visió acadèmica i institucional que fins ara s'havia imposat sobre la llengua literària de l'època perquè, a parer seu, els lingüistes, fins tot els excel·lents, n'han exagerat la castellanització en titllar de bàrbars o contaminades solucions i trets ben genuïns, patrimonials i clàssics, només pel fet que serien bandejats, o bé per la llengua viva posterior o bé per la normativa fabriana, també posterior.

La resta d'articles il·luminen zones de la realitat lingüística i literària d'una etapa “massa ferida de penombres, víctima de prejudicis abusius i de lectures incompletes”, diu Carles Duarte i Montserrat, director de l'editorial Barcino i de la Fundació Lluís Carulla, al text de presentació.

L'edició del llibre, que forma part de la sèrie “La ciutat del Born. Barcelona 1700”, coincideix amb l'aparició d'un altre volum, també col·lectiu, destinat a constatar la força de la literatura catalana d'aquests tres segles, *Del Cinccents al Setcents. Tres-cents anys de literatura catalana*, publicat per Edicions Vitel·la a cura d'Eulàlia Miralles.

Xilografia que il·lustra una edició de l'obra de Pere Serafi, escriptor del XVI. Reprodueix una imatge romàntica del poeta. És una de les imatges del llibre *Llengua i literatura. Barcelona 1700*.

Els estudiosos de la literatura consideren que els segles XVI, XVII i XVIII no conformen una època decadent, com s'ha dit fins ara, sinó molt activa, quant a la producció en català. Dos volums col·lectius ho constaten.

L'edició ha estat impulsada pel grup d'estudis de literatura catalana moderna de la Universitat de Girona, i també

pel filòleg que més ha lluitat contra el terme *Decadència*, Albert Rossich, catedràtic de la Universitat de Girona.

El doctor Rossich va començar reivindicant l'obra, fins llavors mal coneguda i mal apreciada, d'un dels grans escriptors de l'època, Francesc Vicenç Garcia, el Rector de Vallfogona; després va ocupar-se del barroc català i finalment de tota l'edat moderna. La seva "Panoràmica de la literatura catalana moderna" obre el recull.

El conjunt dels catorze articles aplegats configura un panorama general de la prosa, el teatre i la poesia de la literatura dels tres segles. Alguns ja són clàssics en la curta història de la reivindicació de l'època, però han estat revisats i ampliat a la vista de les darreres investigacions. Els articles han estat triats perquè marquen un salt en la interpretació de la literatura moderna.

El nom *Decadència*, proclama fa anys Albert Rossich, no és pas el més adequat per a designar una etapa tan extensa i complexa, i per això avui els historiadors de la literatura catalana de l'edat moderna procuren d'evitar-lo. No tan sols perquè durant aquesta època tan blasmada hi ha hagut uns quants episodis rellevants de vitalitat literària, sinó perquè la connotació negativa del terme condiciona i escanya l'estudi de les obres del període, a més de desanimar els potencials estudiosos.

Rutinària normalitat. D'antuvi, diu Rossich, quan aparentment comença l'època de la mal anomenada Decadència —a les primeres dècades del segle XVI— la literatura catalana reflecteix més aviat "una plàcida i rutinària normalitat". Hi ha un cert nombre d'escriptors que continuen escrivint en català entrat el nou segle, com els valencians Jaume Gassull, Miquel Peres, Bernat Fenollar o Narcís Vinyoles; el mallorquí Jaume d'Olesa, i el barceloní Pere Miquel Carbonell.

Certament, matisa el filòleg, no hi apareixen grans obres, però la realitat és que es continuen desenvolupant la poesia, la narració, la prosa didàctica i el teatre.

Això a banda, l'ús literari del castellà, que solia ser considerat un símptoma evident de decadència, no era cap novetat, a començament del XVI, diu Rossich: ja havia aparegut unes quantes dècades abans.

Albert Rossich, catedràtic de la Universitat de Girona, ha estat la persona que més ha lluitat per a desterrar el terme *Decadència* dels estudis literaris.

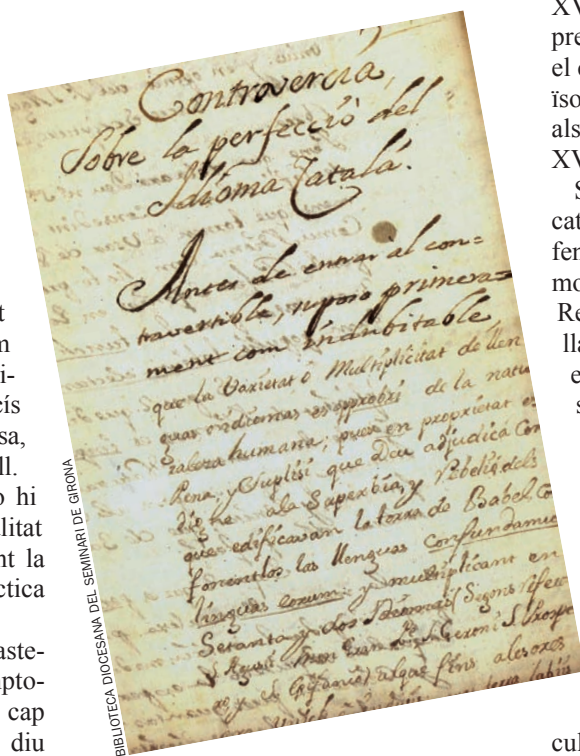
Els estudiosos, influïts per allò que acabarà essent, al País Valencià, un transvasament generalitzat d'escriptors cap a la literatura castellana al darrer terç del segle XVI, van tendir a veure en les mostres anteriors del bilingüisme el desencadenant del procés, però el plurilingüisme no és, en si, cap manifestació de decadència, adverteix Rossich. En aquest sentit, coincideix

amb Antoni Ferrando a indicar que el bilingüisme no és la mostra de desafecció per la pròpia llengua, sinó més aviat una mera exhibició de poliglòtisme, l'expressió del cosmopolitisme valencià de l'època.

Fins ben entrat el segle XVI, la percepció dels contemporanis no era la d'una davallada, o crisi, de la literatura en català. "La publicació —diu Rossich— de nombroses obres catalanes del segle XV, les reedicions, les traduccions, el predomini indiscutible del català sobre el castellà en les obres impreses als països catalans, tot plegat havia de donar als lectors de les primeres dècades del XVI una sensació de normalitat."

Sí que és evident que la producció catalana inicia una reculada, però el fenomen no és extensible a tota l'edat moderna, a tota l'època anterior a la Renaixença. A més, els casos de castellanització als segles XV i XVI entre escriptors catalans no es poden considerar de cap manera, diu Rossich, l'inici d'un procés regular d'abandonament de la llengua literària. El problema va ser la impremta, que va accelerar la davallada de la producció literària en català: es va anar estenent el castellà, per raons diguem-ne comercials, d'abastar un públic peninsular més ampli.

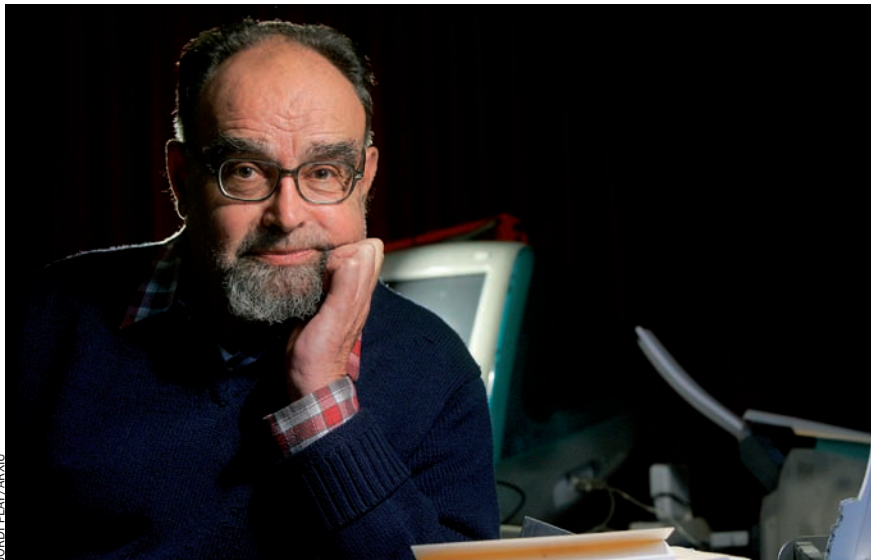
Sí, la llengua escrita per primer cop es dividirà per particularismes dialectals regionals, però al segle XVI encara es troben normalment llibres valencians impresos a

Manuscrit de la *Controvèrsia sobre la perfecció de l'idioma català*, d'Agustí Eura, del 1730.

Barcelona, autors de Mallorca publicats a Catalunya o a València, o llibres editats en aquesta ciutat, com *L'Espill* o la *Flor d'enamorats*, que es reimprimeixen a Barcelona. Encara a mitjan XVIII un col·loqui de Carles Ros pot ser reeditat a Barcelona en perfecte valencià. Però la “compartimentació territorial”, a causa de la manca d'unitat política de la Corona d'Aragó limita la divulgació del català.

La que davalla, tret del cas de València, no és pas la literatura catalana, sinó la qualitat, de moment. Més endavant, ja trobem fenòmens de pes, dignes d'estudi i admiració, com la desclosa de la poesia barroca a Catalunya, o la vitalitat del neoclassicisme a Menorca.

L'historiador Àlvar Maduell ha estat el primer de fer el repertori de les edicions catalanes aparegudes entre el 1801 i el 1833, repertori que confirma la continuïtat de l'edició en català, al XIX.

Ni vulgar ni castellanitzada. Les darreres investigacions sobre la literatura catalana dibuixen, diu Rossich, un panorama de reviscolament literari a l'època del barroc que desmenteix la visió tradicional segons la qual el segle XVII veu l'enfonsament de la literatura catalana en el pou de la vulgaritat, la castellanització i la manca del més mínim alè de dignitat estètica, o en la més eixorca desolació.

El coneixement, el descobriment, en molts casos, de nous autors que van divulgar la seva obra per la via manuscrita fereix un panorama que contradia la idea que la literatura catalana havia perdut vitalitat progressivament.

A més, al XVII, a tots els Països Catalans, i especialment a Catalunya, neix un moviment de reforç i modernització de la literatura catalana culta, una recatalanització literària, especialment a través de manuscrits. Al Principat es frena el bilingüisme i s'avança cap al monolingüisme català.

És una recatalanització produïda –segons l'anàlisi de Rossich– per la desaparició del mecenatge castellanitzador de l'alta noblesa, ara integrada a Castella, i per l'aparició de la burgesia en la tasca d'impuls al moviment literari.

El barroc, com que era un moviment popular, va afavorir la catalanització literària. Però, en la mesura que era artificios, va propiciar la castellanització en els nivells més cultes.

El segle XVIII és el més mal estudiat. La complexitat de la producció literària, l'abundància de fonts inexplorades i la desconsideració dels gustos

estètics de l'època han impedit, diu Rossich, un adequat treball de síntesi. A la Renaixença, a més, li va interessar de degradar-lo, deixar-lo en la foscor, per a magnificar-se, i va saltar fins a l'edat mitjana per a trobar-hi una continuïtat literària i lingüística.

Com diu Joan Santanach, el rebuig de la poesia barroca propi de la Renaixença respon a prevencions estètiques i morals. Quan en una carta Aribau parla de la “vergonyosa decadència” de “la catalana faula” no es queixa pas de la manca de conreu culte del català, sinó que la majoria de les manifestacions responien a una estètica llavors caduca, dominada pel vallfognisme humorístic més tronat.

Per al gran públic, i fins i tot per a alguns estudiosos, s'ha anat creant la falsa llegenda que abans de la Renaixença només hi havia, si n'hi havia, manifestacions esporàdiques, que el català era mort per a les lletres, que ja no era llengua de cultura, que només es parlava.

El fals mite de la Renaixença.

Un estudiós i erudit que treballa al marge del món acadèmic, el doctor Àlvar Maduell (Barcelona, 1936), també s'ha adonat, tot remenant per arxius i biblioteques, que el català literari no ressuscita amb Aribau.

Els anys immediatament anteriors a l'inici de la mitificada –al seu entendre– Renaixença, l'edició de llibres en català va ser un degoteig constant, mai

no estroncat. Entre el 1801 i el 1833, l'inici de la Renaixença, ha comptabilitzat gairebé 500 títols. Els ha reportats al llibre *Edicions del XIX que desmitifiquen Aribau i redimensionen la Renaixença*, publicat per l'editorial Maduixer.

Encara que es pugui considerar fluixa, considera Àlvar Maduell, va ser sostinguda i regular. La majoria eren obretes d'aparença discreta, destinades a la lectura d'utilització freqüent, sobretot per part de gent senzilla, sense pretensions literàries.

Si la bibliografia demostra que no es va estroncar mai la producció editorial en català, cal deixar de parlar definitivament, diu Àlvar Maduell, de mort literària, de la desaparició pública del nostre idioma i, per tant, de resurrecció.

Un repertori “mitjanet de llibres catalans –diu– desmitifica l'Aribau taumaturg i ressuscitador que obra el miracle de fer reviure un idioma difunt que, a través de la seva ‘Oda a la pàtria’, li retorna llustre i glòria: és a dir, el repertori desmunta el mite de la Renaixença”.

Les dades aportades confirmen, diu Maduell, allò que ja han vist els estudiosos Marfany, Valsalobre i Rossich: que mai no es va interrompre la producció literària catalana, que no hi va haver cap renaixença de la llengua catalana.

Lluís Bonada